

Apenes gjennom tidene

Fra marineboliger til verneverdig haveby

Flávio Duarte Andersen

Semesteroppgave. Historie mellomfag. Høst 2000

Innholdsregister

Forord	s 4
Min hageby	s 5
Den gang apenesbebyggelsen ble til	s 5
Planene for utbyggingen	s 5
Kommunegrensen	s 8
Befolkningen på Apenes	s 11
År med nød og håp om bedre tider	s 12
De nye beboerne på Apenes	s 12
Fattigdom, nød og endringer i gjære	s 16
Livet på Apenes slik man minnes det	s 21
Hverdagslivet på Apenes	s 21
Turbulent tid	s 23
Alltid en utvei	s 24
Sosiale konflikter	s 29
Mot nye tider	s 32
-perioden 1945- 1970	
Bevaringsverdig bydelsområde	s 34
Apenes hageby, en bevaringsverdig bydel	s 34
Følgene av bevaringsplanen	s 36
Framtiden for området	s 37
Etterord	s 39
Register	s 40

Apenes gjennom tidene

Apenes gjennom tidene

Flávio Duarte Andersen

Horten 2000-11-12

Forord

For mange på Apenes, og i nærområdet, vil mye av historien til dette området være kjent på en eller annen måte. Det sies ofte at ”alle vet noe om Apenes”. Og at det verserer mange historier er ofte bekreftet gjennom avisintervju med beboere fra Apenes.¹ I denne artikkelen vil jeg se Apenes ut i fra et lokallhistorisk perspektiv. Jeg vil trekke opp noen historiske linjer fra den tid da Apenes ble bestemt å skulle bli en ny bydel i gamle Horten kommune. Så vil jeg se på tider preget av motgang og glede for beboerne som vokste opp her, og som ble en del av et nytt samfunn som rotfestet seg sakte men sikkert. Videre vil jeg se på den moderne tiden, nemlig perioden etter krigen, og avslutte med noen ord om forhold som førte Apenes inn i historien som verneverdig bydel. Jeg håper så at min publikasjon kan bringe fram noe nytt, og få tidligere og nåværende beboere og andre som har glede av historie til å få et nytt perspektiv på lokalsamfunnet. Jeg vil også rette en stor takk til alle informantene som velvillig stilte opp til intervju, arkivaren ved kommunearkivet i Borre som bidro med kart og sakspapirer, Apenes Vel for utlån av arkivet, og andre som har bidratt med informasjon, bildemateriell og teknisk assistanse. Til slutt en takk til min kone for lesing av korrektur.

Flávio Duarte Andersen

¹ I Gjengangeren 10.01.1986 s 7 gjengis et intervju av Ragnar Gjessing, tidligere Apenesbeboer. Her forteller han om kjente og mindre kjente historier knyttet til barndomstiden hans på Apenes.

Min hageby

Å skue utover Horten er ikke alltid god medisin for øyet, skjønt det beror nok på øyet som ser vil andre si. Selv vil jeg si byen er preget av en sterk arkitektonisk blanding på godt og ondt.

For om ikke Domusbygningen står som vitnesbyrd over vakker arkitektur, så er det hevet over tvil at det finnes bygningsmessige kvaliteter og pene boligområder i hortensdistriktet, som fortjener sin

historie. Bare se på deler av Steinsnes, praktfulle Karljohansvern, Keisemarkområdene og

Apenes for å nevne noen. Og det er nettopp boligområdet, eller havebyen, som er skapt på Apenes som har opptatt meg. Den har et særpreg som kommer til syne gjennom boligene,

gatebildene, bygningsdetaljene, fontenen, de karakteristiske gjerdene, hageportene, beplantningen, eiketrærne, den naturlige floraen, ja endog menneskene her nede. Og dette skaper en historie som for mange bør være av verdi for ettertiden. Opprinnelsen til bebyggelsen er også ganske særegen, så derfor synes jeg å at det er naturlig å starte med den.

Bilde øverst til høyre viser et type II3, hus som er en vertikal tomannsbolig med utgang til Geddesgt. 7 og Billesgt. 10. Hustypen ble kun satt opp her en gang mellom 1917 og 1919. Bildet over til venstre er fra Karljohansvern, og er fotografert fra Vollane. Fotoet viser en del av den typiske marinebebyggelsen som i dag er leiligheter for ansatte i marinen. Bygningen på bildet er en del av et kvartal som er under delvis oppussing. Kilde: Marinemuseets fotoarkiv

Den gang apenesbebyggelsen ble til

Planene for utbyggingen

På en måte er det ingen tilfeldighet at Apenes ble utlagt til boligområde høsten 1917.²

² Kommunearchivet i Borre, Dok. 12, sak 55, 06.08.1917 s276 jfr vedtaket.

Nærmere hundre år tidligere lå nemlig marinebasen i Fredriksværn (Stavern)(Se kartet). Men basen var lett å angripe fra landsiden, og en utvidelse av sjøflåten ville gjøre havnen for liten. Ny base måtte bygges opp, og i 1815 ble en kommisjon nedsatt for å finne en mer egnet marinebase. Valget kom til å stå mellom utløpet av Lågen, Herrø i Frierfjorden eller Horten. Kommisjonen som skulle inngi sin innstilling bestod av blant annet oberst Aubert og major Gedde, navn som nå lett gjenkjennes i gatenavnene på Apenes. Disse ønsket at Horten skulle bli den nye marinebasen. 21.12.1818 ble det så bestemt at ”anlægget af marinens

hovedetablisement” skulle legges til Horten.³ (Se kartet) Og i den forbindelse kjøpte staten

gården Apenes, med tanke på å bruke Apenesområdet som dokkanlegg for marinefartøyer. Marinebasen og dokkanlegget havnet på indre havn. Men ønsket om å bygge boliger på de gamle apenesjordene ned mot Sælavika⁴ og fram til indre havn, ble stadig mer aktuelt tidlig på 1900-tallet. Årsaken var at arbeidere på verftet og offiserer trengte stabile boforhold. Ja, det hersket faktisk bolignød slik at folk som jobbet på hovedverftet ikke fikk husly. Men det ble

også sagt at en årsak var at driften på marinen kunne stoppe opp hvis ansatte ikke fikk boliger.⁵ For at marinen skulle få lov til det måtte de søke tillatelse hos kommunen fordi marinen ikke eide hele dette området. Formannskapet behandlet saken, men ønsket ikke en

³ Beck, Johannes: Horten, kort omrids av stedets historie, Oscar Andersens bogtrykkeri, Kristiania 1909 s11ff

⁴ 1822 het området Sællavigen. Kart av ltn. Heyerdahl Statens kartverk kart 14B3. Navnet blant de eldste uttales Skjælavika, men båtforeningen bruker Solviken i sin korrespondans. Reguleringsplanen av 25.05.83 bruker Sælavika på kartet, men i henvisningen til kartet bruker de navnet Solvika

⁵ Apenes Vels arkiver, Forhandlingsprotokollen i Apenes Vel 03.07.1929

utbygging den gang. De hadde ikke råd til å bekoste vannledninger og andre kommunale plikter som følge av boligbyggingen da.⁶

⁶ Baggethun, Rolf: Horten, Fergestedet som ble marinestasjon, Horten 1960

1913 utarbeidet likevel Marinens bygningsvesen og byingeniøren et utkast til en reguleringsplan for Apenes, med tanke på utbygging.⁷ Planen ble enstemmig vedtatt i bystyret, men ikke iverksatt.⁸ Kanskje var det første verdenskrig som la en demper på utbyggingsplanene da. Ikke alle ville sett på en utvidelse av marinevirksomhet som fornuftig akkurat da. Men mot krigens slutt, nærmere bestemt 1916, vedtok Stortinget en utvidelse av driften ved marinen. Og nå var det nettopp krigen som var en av årsakene til utvidet drift. Dette førte til et sterkt behov for flere folk og boliger for verfts-arbeidere og marinefolk. Det ble sagt at man måtte “Påskynde byggevirkomheten for å opmuntre dyktige arbeidere og funksjonærer til å tilflytte stedet,

Marinebasen sett fra Strandpromenaden. Udatert postkort. Kilde: Privat eie, Bjørnstad, Horten

og for ikke å miste dyktige folk, da den herskende bolignød truet med å bli en alvorlig hindring for utvidelsen av verkstedsbedriften”.⁹ Da en trengte en stabil og god arbeidsstokk måtte folkene få tak over hodet så fort som mulig, så utbyggingen måtte til. Det ble børstet støv av den gamle reguleringsplanen, og med enkelte endringer ble den vedtatt i kommunestyret 1917. Beboerne flyttet inn etterhvert som husene ble ferdige, men fast strøm kom ikke før 1919, så fram til det var vedovnen god å ha. Og det skulle gå lang tid før alle gatene fikk skikkelig gatebelysning.¹⁰

Gammel kiosk (trafo) på Apenes 1962. Apenes fikk kiosk 1919
Kilde: Nettstasjonsarkivet, Horten elektrisitetsverk

⁷Kommunearkivet i Borre, Brev fra Det Kongelige Departement For De Offentlige Arbeider datert 22.9.1913

⁸Kommunearkivet i Borre, Dok. 12, sak 29, 23.05.1913 s225 jfr vedtaket 26.06.1913

⁹Apenes Vels arkiver, brev fra Foreningerne “Selvbygg med statslån og Apenes Vel”, Horten 02.06.1928

¹⁰Elektrisitetssverkets arkiv, Borre Energi, Nettstasjonsarkivet

Kommunegrensene

Nå var det også slik at en del av det området som ble regulert til boligformål i 1917, ble liggende i to kommuner. Beboerne som ble hørende til Borre syntes ikke dette var bra fordi de hadde trodd at de skulle bo i Horten. De fikk også en mer usikker vannforsyning og dyrere strøm. De måtte betale 5 kroner mer pr.100. kilowatt for leveringen av strøm. Og foreldre til skolebarna var også redd for at barna ikke skulle få gå på Horten Folkeskole. Beboerne samlet seg til møte, og skrev et felles brev til departemenet om dette.¹¹ Men det var ikke bare beboerne som ønsket å bli innlemmet i Horten kommune. Kommandør Kielland, som jobbet mye for Apenesområdet, mente at hele Apenes måtte inn under Horten. Hensynet til sikker vann- og elektrisitetsforsyning til beboerne måtte veie tungt, og det var naturlig at statens eiendommer ble liggende i samme kommune. Det var i følge Kielland neppe sannsynlig at det

Kommandør Kielland var den øverste lederen for byggearbeidene på Apenes. Han jobbet utrettelig for apenesbeboerne i en rekke år. I alle de årene han jobbet med saken var han tilstede på en rekke møter med beboerne, skrev brever til de instansene som stod for utviklingen av bydelen, og tok opp saker som bystyret senere tok stilling til, og vedtok (grensespørsmålet). I tillegg forærte han en rekke hageredskaper til beboerne. Vannfontenen i rundkjøringen Hans Gudesgate/Hagerupsgate skjenket han også til apenesanlegget. Slik sett var det ikke rart at Kielland var en særdeles populær mann, og fikk oppkalt en gate etter seg.
Kilde: Marinemuseets fotoarkiv.

skulle bygges ut mer i framtiden heller. Bystyret som behandlet saken senere var enig i det og vedtok byutvidelsen.¹² Men Borre kommune ville ikke gi fra seg områder. Saken ble tilslutt avgjort av regjeringen, og en lovendring måtte til.¹³ Nye grenser ble stukket, og resten av Apenes ble innlemmet i Horten kommune. At kommunesammenslåingen i 1988 førte hele Apenes inn under Borre kommune er så en annen historie.

¹¹Apenes Vels arkiv, Grensetvistsak av 1921, eksakt dato ukjent.

¹²Kommunearkivet i Borre, Dok. 15, sak 65 s327ff, jfr vedtaket 08.10.1917

¹³Baggethun, Rolf : Langs gamle stier s 173-174, A/S Gjengangerens trykkeri, Horten 1975

Som en ser var det mange vedtak og planendringer som måtte til for å få bygget ut jordene.

Horten kommune, enkeltindivider og apenesbeboerne kjempet for det, og sørget for at beboerne ble samlet i en kommune, og fikk både vann og strøm slik at utbyggingen kunne bli fullført. Men boligene ble ikke bygget på samme tid. Anlegg 1 og 2, som de to utbyggingstrinnene ble kalt, ble bygd opp gjennom en fire-årsperiode. Og det er de husene som er den opprinnelige Apenesbebyggelsen. Først i løpet av

Hans Gudesgate 5, bygget 1929. Kilde: Privat eie. Flavio D. Andersen, Horten

1919-1920 fullførte en byggearbeidene i den nye bydelen som var direkte knyttet til de to store utbyggingsanlggene.¹⁴ Men fram til ca 1930 ble det bygget noen flere hus som smeltet godt inn i den delen som i dag må sies å høre til den eldste apenesbebyggelsen.

Nå er ikke Apenes geografisk sett det samme i dag som for nærmere 100 år siden. Tidlig på 1900-tallet gikk grensene for dette området bort til Ollebakken i syd, bort til Skoggata mot Apensgården, så på skrå syd mot Sølvkronen. Senere ble visstnok grensene i syd flyttet mot Mørchebakken ved Tårnegården. Og i nord går grensen gjennom Gamleveien for så å følge det gamle steingjerdet mot Sælavika.¹⁵ Det som gjør at det er litt vanskelig å sammenligne området før og nå er selvfølgelig det faktum at grensen for apenesområdet har

¹⁴Kommunearkivet i Borre, Hortens bygningsråd 10.06.80 sak nr.206/80, og Tidens tegn 07.03.24, artikkel av Dr. Philos. Almar Næss

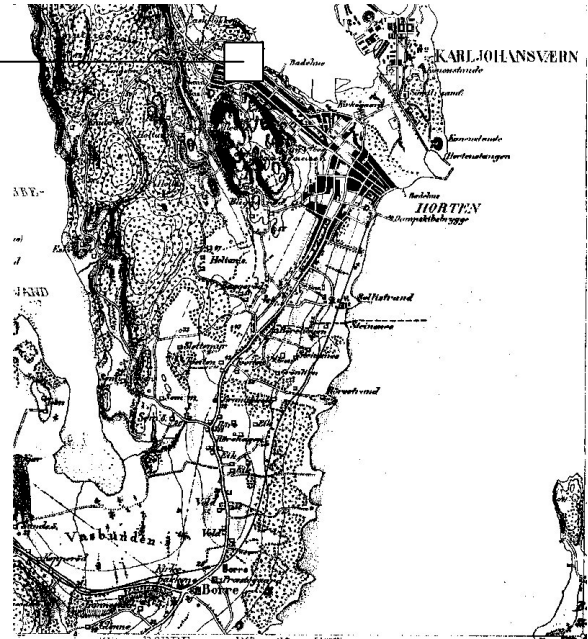
¹⁵Årsaken til at området nord for den gamle kommunegrensen ikke anses for en del av Apenes, er en reguleringsplan over Horten fra 25.05.83. Området står her oppført som Nordre bydel.

endret seg fysisk og etter folks egne tanker om hva som er Apenes. De fysiske grensene for Apenes ser en på kartet, og forklares i bildeteksten under kartene.¹⁶

Kart over Apenes bydel. Bydelen ligger nord for Horten sentrum med tilknytning til indre havn, og utsyn mot verven.

Steingjerdet som var grenseskille mellom Horten og Borre

- Kommunegrensen fram til 1921
- - - - - Reguleringsområdet 1917
- Grensa for Apenes bydel i dag
- Boliger bygget før 1917
- Boliger bygget i perioden 1917-1920
- Boliger bygget i perioden 1920-1939

Kilde: Reguleringskart 22.05.80. Bygn.ark. i Borre
Kilde: Udatert plankart over Apenes. Apenes Vels arkiver
Kilde: Vestfold. M 58. Statens kartverk

Kart over Apenes over til venstre(Se note 16)

Grensene er basert på kart fra 1913, udatert utbyggingsplan fra 1916 /17 og reguleringsplanen fra 1980. Den røde grensemarkeringen er grensen mellom Horten og Borre kommune før kommunesammen-
slåingen i 1921. Da lå det 52 boliger syd for kommunegrensen. Etter 1921 ble grensen mellom de to kommunene flyttet lengre nord. Den nye grensen ble så liggende der det gamle steingjerdet ligger i dag. Steingjerdet skiller den gamle bebyggelsen fra boligene som ble oppført i Hasselbakken på 50-tallet. På kartet følger steingjerdet den stiplede linjen i nord, og faller sammen med den utheverte linjen som er grensemarkeringen for dagens bevaringsområde. Grensa til bydelen Apenes faller innenfor grensen for bevaringsområdet. På nordsiden av bevaringsområdet ligger Nordre bydel.

¹⁶Opgave over eiere av hus paa Apenes i Horten fra 1921, kart av 1913 Vestfoldm.58 og reg. plan av 1980
Bygnings og reguleringsvesenet

Befolkningen på Apenes

Apenes var tynt befolket tidlig på 1900-tallet. I manntallet fra 1900 og 1901 for Horten Valgsgogn, er kun Ricard og Karen Rasmussen oppført under Apenes.¹⁷ Men manntallet gir ikke full oversikt da barn ikke figurerer på listen. Granlien -nåværende bolig til Riksen og Melbye, ble oppført på 1800-tallet. Dragehuset i Nedre Keisemark ble oppført rundt 1904, og Nedre Keisemark 29 og 31 rundt samme tid, så folk var det her. Planteskolen og Sølvkronen, - der maleren Hans Gude bodde en tid, sto oppført på kart allerede fra 1860-tallet, så de har hørt til Apenes lenge.¹⁸ Men først med folketellingen i 1910 får vi et sikrere tall over beboere her. Befolkningen var nå steget til ca 200, men marineboligene var ennå ikke oppført. Så grensene for hva som ble kalt Apenes sto nok lengre syd og vest som tidligere omtalt. Grensen mot syd gikk nok bort til Ollebakken, fulgte Skoggata, og dermed falt helt sikkert hus i Nedre Keisemark inn under Apenes. I 1920 viser så folketellingen at det var ca 313 mennesker bosatt på Apenes. Apenesjordene ble utbygd fra 1917, så en stor del av befolkningsøkningen på 113 mennesker fra 1910 til 1920 må knyttes til oppføringen av Apenes haveby.¹⁹ Sammenligner en så folketallet for 1920 med huseiere på Apenes 1921 virker likevel folketallet som er registrert i 1920 for lavt. I 1921 var det nemlig 83 en- og tomannsboliger som stod ferdig, og minst 102 voksne mennesker bodde her, hvorav kun to var kvinner. At de ikke huset mer enn ca 113 mennesker virker derfor lite. Den mest sannsynlige forklaring ligger i at Apenes lå under to kommuner slik at kun 52 boliger lå i Horten. Likevel virker folketallet for lavt da 14 av boligene var to- og tremannsboliger. Av tidsmessige hensyn har jeg ikke fått kontrollert dette mot andre kilder, som kunne gitt mer eksakte opplysninger om barn og ektefeller.²⁰

¹⁷Kommunearkivet i Borre, Mandtal, Horten Valgsgogn 2den krets, s18 trykket 15.6.1900 og s25 1901. Manntallet er oppført med gateadresser, mann og kvinne, yrkestittel, men ikke barn.

¹⁸Statens kartverk, Vestfoldmappe 30, Kart over Horten 1868, Christiania, Adelsten Kudsens Forlag

¹⁹Statistisk Sentralbyrå, Norges offisielle statistikk, Folketellingene 1920, 1930, 3.12.46 og 1.11. 60

²⁰Tallet på boliger og befolkning er litt usikkert da jeg ikke har hatt mulighet til å kontrollere de enkelte husenes byggeår og alle mennesker i husstanden. Så jeg har vesentlig støttet meg til bevaringsplanen av 22.5.80, og oppgaver Marinens bygningsvesen har over husadresser datert 18.06.1921

År med nød og håp om bedre tider (1917-1945)

De nye beboerne på apenesjordanet

Området og boligene nybyggerne flyttet inn i, var nøye planlagt. Et ingeniørfirma hadde ansvaret for å opparbeide gatebildet, og arkitektfirmaet Morgenstjerne og Eide tegnet

boligene. Både boligene og boligområdet ble etter all sannsynlighet bygget opp etter engelske “garden suburbs”. Det var egne bydeler hvor en forsøkte å skape et bomiljø som bar preg av å være trivelig. Hageanlegg, store gressplener, trær og litt

romantiske hustyper skulle skape et slikt bomiljø.²¹ På et stort møte om utbyggingen i 1917, møtte framtidige beboere arkitekt

Morgenstjerne som fortalte hvor fint det ville

være å få sitt eget hjem, få lån på gunstige

betingelser, og som det ble sagt, “rimelig

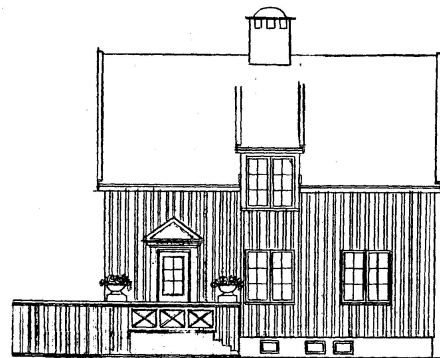
husleie etter normale forhold”. Det at

Stortinget også hadde uttalt dette, virket svært

betryggende på de frammøtte.²² Så framtiden

for de som flyttet inn så i utgangspunktet

ganske lys ut. Men hvem var det så som var de første bysbarna i denne nye bydelen?

Øverst til venstre: Hustype B, som det ble bygd 18 boliger av. Finnes i bl.a. Aubertsgate, Geddesgate og Hagerupsgate. Over: Hustype Ibc som det ble bygd 11 boliger av. 11 stk. hus er oppført. Bl.a. i Riecksgate, Blomsgate og Falkenstensveien. Kilde: Apenes, registrering av eldre bebygg. Reguleringsark. i Borre.

Jeg har ikke greid å skaffe fram en oversikt over de aller første beboerne, men en oversikt

over eiere fra 1921 er nok ikke så ulik en eieroversikt fra 1917. Dessverre gir oversikten ingen

²¹James H. Johnson, Urban geography, Pergamon Oxford Geographies, 2nd edition, 1972s 36-38

²²Apenes Vels arkiver, Brev datert 1925 til Militærkomiteen fra representanter for foreningen Selvbygg

opplysninger om hverken ektefeller eller barn. Men den har yrkestitler og viser at de aller fleste som eide eller flyttet inn i boligene var menn som arbeidet som hjelpe- og fagarbeidere og var offiserer ved hovedverftet. Tabell 1 viser denne oversikten.

Tabell 1. Yrkessammensettingen på Apenes 1921 (Se note 24 side 15 nedenfor)

Offiserer	Marinepersonell	Hovedveftsarbeidere	Andre yrker
2 Tømmere	1 Flymekaniker	1 Ingeniør. Arbeider	2 Bradb. Arb (utydbar)
1 Overmaskinist	8 Fyrbøtere	1 Ingeniør tømmermann	2 Kontorister
2 Premierløytnanter	2 U-båt konstabler	1 Verktøyreparatør	2 Snekkere
3 Maskinister	1 Minearbeider	2 Kjelearbeider	2 Brandkonstabler
4 Kanonskyttere	1 Radiotelegrafist	1 Dokkarbeider	1 Bødker
2 Skipstømmere		1 Formand	1 Betongarbeider
5 Under kanoner		1 Ingeniør	1 Dikter
2 Båtsmenn/matros		2 Montører	1 Blikkenslager
4 Kanonerer		3 Formere	1 Kobberslager
1 Under minør		1 Kjelesmed	1 Rørlegger
1 Under furer		5 Skipsbygningsarbeidere	1 Elektriker
3 Minører		2 Mekanikere	1 Bygningsarbeider
1 Våpenverker		1 Maskinoperatør	1 Laboratoriearbeider
		5 Smeder	2 Husmødre
		1 Støperiarbeider	
		3 Dreiere	
		1 Motormontør	
		2 Filere	
		5 Artilleriarbeidere	
Total 31	Total 13	Total 39	Total 19

Tabellen viser totalt 102 beboere inkludert to enker. I tillegg eide staten fire hus som ikke oppgis med eiere

Oversikten fra 1921 viser at ca en tredjedel av de mannlige beboerne var offiserer den gang. Premierløytnant Gelmeyden i Hans Gudesgt. 5, overmaskinist S. Christensen i Geddesgt. 4 og under furer Thv. Bjerke fra Geddesgt. 17, er noen av dem. Men det kan neppe være tvil om at det var et arbeiderstrøk som vokste fram her på 20-tallet. Nærmer halvparten var arbeidere. Her bodde fagarbeidere som montør F. Cederborg i Aubertsgate 2, artilleriarbeider Hans Braaten i Falkenstensveien 12a, Kjelesmed G. Eriksen i Billesgt.6, dreier Jan Høgh i Kiellandsgt. 3b, verktøyreparatør E. W. Olsen i Hagerupsgt. 10 og former O . Guldbrandsen i Riecksgt. 1. Men det fantes også funksjonærer som herr Eriksen i Geddesgt 1, og det finnes faktisk en person som var ansatt ved marinen i året 1921, men som sto oppført med en annen tittel. Det var Nathan Lund i Kiellandsgate 1b. Nathan Lund var nemlig noe så selsynt på

Apenes som dikter. Han var kjent som en person som var mye alene, men om han var eier eller bare leier er noe usikkert. Ellers er det vanskelig å finne bilder av beboere. Men bildet under viser arbeidere som jobbet på marineverftet på trettitallet.²³

Bildet ovenfor er tatt på Krim ved den store Dokka på verven. Det er fra torpedofabrikken i 1934. Her finnes sannsynligvis en av de aller første beboerne på Apenes. I andre rekke stående fra venstre kan det være smeden Karl Martinsen som bodde i Geddesgate 5. (Se note 23) Fotografiet er sammenholdt med "Opgave over eiere av hus på Apenes 1921", Marinens Byggningsvæsen 08.06.21

Noen mennesker leide bolig eller del av bolig, men de har ikke blitt skilt ut fra den eierlisten jeg har brukt. Men jeg antar at det ikke var så mange. Så er det jo som tidligere nevnt kun to kvinner på denne listen, og de var enker.

Jeg har ikke funnet ut hvem som var deres ektemenn, eller om de var yrkesaktive, og derfor har jeg plassert dem under husmødre.²⁴

²³ Marinemuseets arkiv på Karlohansvern, personarkivet kat. 920. Gr.

²⁴ Apenes Vels arkiver, Marinens bygningsvæsen, oppgave over eiere/vandavgiftbetalere på Apenes datert 18. 06.1921. Tabellen er oppført etter gateadresser i kilden, og jeg har sortert yrkesgrupperingen med hjelp av informantene Reidar Andersen, Arnt Bjerke og Håndbok for menige i marinen fra 1919

Årsaken til at det kun er menn på listen henger sammen med at kvinner sjelden stod som eiere. Men uansett viser oversikten at de som bodde her hadde en yrkeserfaring eller utdannelse som hørte hjemme på en stor marinebase eller verft. Hvor alle fagarbeidere, offiserer, formenn og andre som jobbet på verftet kom fra, var så forskjellig. Noen var fra Drøbak slik som E. W. Olsen, andre kom fra Moss, Fredrikstad, og Gjøvik. Men også folk fra Ålesund, Tromsø og Harstad ble nye apenesbeboere i denne innflyttertiden. Det har selvfølgelig sammenheng med behovet for arbeidere ved verftet, og oppblomstring av annen virksomhet i kjølevannet av utvidelsen av marinen.

Vi må selvfølgelig ikke glemme at det også var en del kvinner som bodde her, men noen oversikt over hva de drev med har det ikke vært mulig å oppdrive. Det en vet er at de fleste av kvinnene var husmødre. Enkelte, så som Inga Gundersen på Falkenstensveien, drev en kiosk på 20-tallet. Og fru Cederborg drev Cederborgkiosken med guttene sine i Billesgate, der trafokiosken i Billesgate står i dag. Noen kvinner tok seg ellers vaskejobber, var syersker, arbeidet som hushjelp, hadde en sekretærjobb å gå til, eller sto i butikken på hjørnet.

Men det tok ikke lang tid før gatebildet endret seg ganske dramatisk. Det hadde seg nemlig slik at de som flyttet inn i husene under anlegg 1 i perioden 1917-1918 fikk økonomiske problemer. Og de som ble huseiere under anlegg 2, fra 1917-1920, kom enda dårliger ut av det økonomisk enn de som fikk bygget under den første perioden. Det hang først og fremst sammen med at husene ble dyrere enn de på anlegg 1, og prisen for en bolig ble mye høyere en først avtalt. Men det at utbyggingen falt sammen med den såkalte dyrtiden i mellomkrigstiden var selvsagt en medvirkende årsak til de økonomiske problemene som tårnet seg opp.

Fattigdom, nød og endringer i gjære

De som bygde boliger på Apenes under oppbygingsperioden tok opp lån stort sett ved hjelp av Forsvarsdepartementets billige boliglån. Andre måtte skaffe til veie 15% av lånesummen selv, og fikk statslån på resten. Jeg går ikke nærmere inn på hvorfor det var slik, men felles for

mange som bygde var at de fikk store økonomiske problemer utover i 20- og 30-åra. Det som gjorde det var

husleieøkningen, varemangelen og prisstigningen som kom under første verdenskrig. Brevet til venstre vitner om disse harde tidene.²⁵ De

livsmidlene en betalte 100 kroner for i juli 1914 måtte en betale 228 kroner

for i november 1917. Men det var ikke bare priser på viktige matvarer som

steg. Prisen på lys og brensel steg i fra

100 til 562 kroner og husleie fra 100

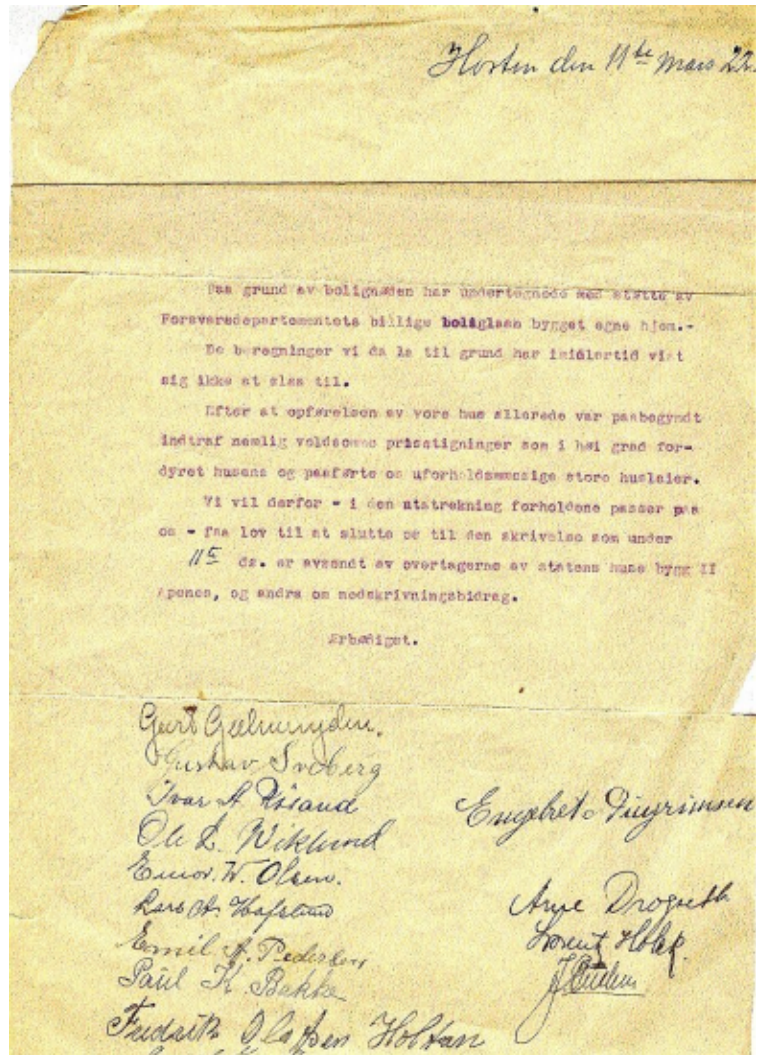
til 110 i samme periode. I snitt økte

kostnadene fra 1528 kroner i 1914 til

3557 kroner i 1917 (1917 kroneverdi). Og hadde det ikke vært for dyrtidstilleggene ville

prisene vært enda høyere. På samme tid økte imidlertid lønningene til mange også. Det gjaldt

blant annet en del håndverkere og industriarbeidere. Men om økningen var betydelig for noen,

²⁵ Brevet er ikke adressert, men er en del av den korrespondanse apenesbeboerne hadde med staten og marinen. Innholdet vitner om de harde økonomiske tidene befolkningen levde under.

var det andre som ikke fikk noe lønnspålegg i det hele tatt.²⁶ Man forventet at flere skulle bli arbeidsledige også, og da ville enda flere få det vanskelig..²⁷

Husleieøkningen i kombinasjonen med høyere priser var altså en medvirkende faktor til nøden. Dette førte til at 15 mennesker i Horten måtte bo på to små rom. Og på samme tid sto fire familier på vei til å bli kastet ut av boligene sine.²⁸ Men at det generelt sett var hardere på Apenes vet vi fordi Marinens bygningsvesen selv gjorde undersøkelser for å se om det var dyrere å bo her. Og det viste seg at husene som ble bygd av staten, og som de fleste bodde i på Apenes, var dyrere enn hus bygget i byen på samme tid.²⁹ Se tabell 2.

Tabell 2 Eksempel på prisforskjeller på boliger bygget 1919-1920 (se note 29)

Hagerupsgate 10 på Apenes	kr 23500.00
Strandheim i Borre	kr 21000.00

Aubertsgate 4 på Apenes	kr 26964.39
Øvre Rustadgate 68, Horten syd	kr 20500.00

Riecksgate 3 på Apenes	kr 37794.03
Rasmussensgate 5, Horten syd	kr 29000.00

Husene som står i samme rad er sammenlignbare ut fra kvadratmeterstørrelsen.
Kilde: Apens Vels arkiver, Marinens Bygningsvesen 10.03.21, Priser på boliger

Såfremt huseierne hadde samme eller tilsvarende yrke var lønningene noenlunde like, og da ser man fort at huseierne på Apenes slet hardere økonomisk.

²⁶Gjengangerens arkiv, Gjengangeren 11.04.1917.

²⁷Kommunearkivet i Borre, bystyreprotokoll sak nr.85 (1917) s363

²⁸Gjengangerens arkiv, Gjengangeren 29.11.1917

²⁹Apens Vels arkiver, Marinens Bygningsvesen 10.03.21, Oppgave over prisstigning og prisforskjel paa forskjellige bygninger byget paa Apenes og i byen i byggeperioden 1917/18 og 1918/20. Prisene framkommer i denne kilden.

1919 hadde for eksempel en arbeider på Apenes ca 80 kroner, og i 1923 ca 120 kr å rutte med i måneden etter skatt og avdrag på lån. Da ser en at det ikke blir igjen så mye til mat, klær, brensel og andre ting. Poteter kostet 1.50 pr kilo, tomater 3 kr. kiloen, hodekål 40 øre kiloen og gulrøtter 25 øre kiloen. Prisene endret seg litt i perioden fra 21-23, men budsjettet tillot nok ikke altfor mye poteter og tomater hvis en i det hele tatt fikk tak i det.³⁰

Diagram 1

Matvareprisutvikling (øre pr. kg) og timelønn (øre) i verkstedindustrien. 1915-1941.

Kilde: SSB: Personlig forbruk, tabell 12.7. SÅ 2000: Timelønn i verkstedindustrien 1919-1975

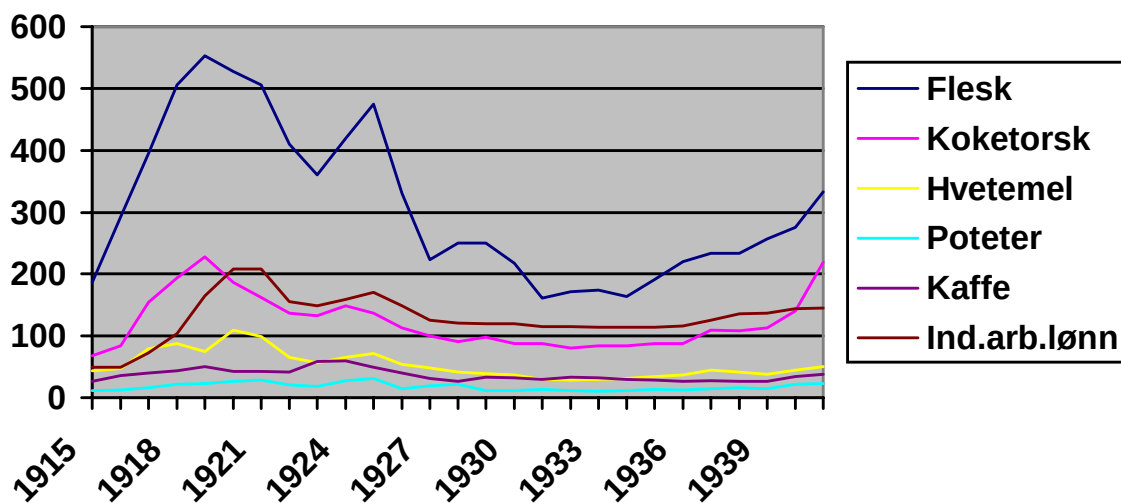

Diagram 1 viser at spesielt perioden 1915-1920 er preget av en voldsom prisstigning på flesk (ferskt sideflesk), torsk(skåren koketorsk) og hvetemel. Lønningen holder stort sett følge her. I perioden 1920-1930 går lønnen ned, mens matvareprisene variere en del. Men også i perioden 1931-1935 stiger flesk, torsk, hvetemel og kaffe. Samtidig går lønningene ned, og stiger ikke før 1937. Slik sett ser en at det ikke var rart at folk slet økonomisk.

Nøden blant beboerne på Apenes opptok ikke bare hortensfolk. Dr. Philos Almar Næss fra Oslo tok opp Apenessaken og fikk trykket en artikkel i en rekke aviser, deriblant i Horten Avis og Gjengangeren i 1924. Her påpekte han at staten ikke måtte bevilge mer penger til utbyggingen på grunn av nøden, men kun avskrive noe av inntektene på lånene over en

³⁰Gjengangerens arkiv, Gjengangeren 23.08.21

periode på tjue år. Og som han sa ”og det skulle fanden gjøre i tider som disse”. Når man så vet at beboerne satt igjen med ca 36 kroner uken etter skatt og avdrag på gjeld, skjønner en at det ikke var mye til overs til mat, klær, brendsel, forsikring, medisiner og annet som var nødvendig.³¹ Avisen Daggrø, som også hadde fulgt saken om Apenes, var likeledes enig med Almar Næss. I sin oppfordring til staten sa Daggrø at en må slutte med “ å forsøke å presse talg av en trebukk; vi kan forsikre det er håpløst”.³² Staten på sin side sto steilt på sitt, og henviste i et skriv fra Det kongelige forsvarsdepartement om at kun halvparten av ”byggere” synes å stå bak en ansøking om lettelse i vilkårene. Derfor kunne de ikke se at alle beboerne hadde økonomiske problemer. Dette har nok staten delvis rett i. Men denne årelange tvisten er fylldig beskrevet i aviser og brev til staten, og der går det klart fram at nøden var stor blant mange. Noen familier måtte også forlate boligene sine. I 1924 var det fire hus som gikk på tvangsauksjon fordi eierne ikke greide å betale brannkontigent. Maktet ikke beboerne da å skaffe seg husvære, ble det fattigvæsenet som overtok ansvaret. At mennesker også fra Apenes måtte ha hjelp av fattigomsorgen for å få bolig er nok ikke usannsynlig. Men ofte var de boligene fattigvæsenet skaffet så dårlige “at de helst skulde vær forbudt at bebo”.³³ Samtidig som apenesbeboerne kjempet en kamp for en bedre økonomisk tilværelse, skjedde det samme ved andre utbyggingsområder som staten gjennom forsvarsdepartementet sto for. Det var nemlig slik at også funksjonærer og arbeidere ved de militære anleggene på Raufoss, Kjeller og Kongsberg hadde fått innvilget boliglån av staten og kjøpt boliger som senere ble dyrere en først antatt. Felles for alle var at “vilkaarene for laantagerne er nogenlunde ens ved de forskjellige anlæg”. Og det gjorde sitt til at representantene for de ulike foreninger og bolignemder inngikk et samarbeid om å få bedret lånevilkårene. Man ble enig om å sende en

³¹ Her referert etter Tidens Tegn, fredag 07.03.1924. Tidens Tegn var dagsavis i Oslo 1910-1941 og landets nest største avis, senere overtatt av Verdens Gang. Redaktør Thommessen var fra Horten, og det var sikkert en årsak til avisens interesse for apenessaken.

³²Daggrø, mandag 24.03.1924. Daggrø var arbeiderpartiavis i Horten ca 1910-25

³³Kommunearkivet i Borre, Bystyreprotokollen, dokument 11, sak 62(1923)

felles “ansøkning om øieblikkelig gjeldende lempelser” som det het. Foreningen Apenes Vel sendte en slik ansøkning som av Bolignevnden ved Hærens Flyvemaskin-fabrikk på Kjeller ble ansett som “nokså krass”. De mente at tonen burde “avdempes endel”. Men formannen i Apenes Vel, Rudolf Jensen, endret neppe ordlyden. For den 10de mars 1928 sendte han ansøkningen på vegne av Apenes, Kjeller, Raufoss og Kongsberg. Også arbeidere fra Melsomvik Oplagshavn ønsket slike lettelser.³⁴ Men heller ikke nå lykkes man. En kjempet

Boliger på Raufoss. Ikke ulike Apenesboligene.
Kilde: Raufoss ammunisjonsfabr. 1896-1946

imidlertid videre, og Apenes Vel og Kommandør Kielland sendte mange skriv til Forsvars-departementet og Stortinget for å forsøke å få ned husleien og endre på den panteobligasjonen som bestemte husleieprisene. Panteobligasjonen

var forøvrig betegnet av jurister som ”enestaaende i haarde bestemmelser og betingelser og av enkelte betegnet som de værste de hadde set i den retning”.³⁵

Fra 1917 og fram til 1940 prøvde altså Apenes Vel med Rudolf Jensen, Gjessing, kontorist Eriksen, Kielland og andre trofaste støttespillere å få staten til å gi beboerne lettelser i lånevilkårene. Men det ble få innrømmelser fra statens side. Det nærmeste hjelpetrengende beboerne kom i nærheten av, var et slags statlig hjelpetilskudd på 50000 kroner som Marinens Intendantur fikk av pengelotteriets overskudd en gang på 30-tallet. De skulle “bli tilgodeset de dårligst økonomisk stillede av låntagerne innen marinen”. Og dem fantes ikke bare på Apenes, men også andre steder i byen.³⁶ Det var derfor ikke den utrettelige medmenneskelige innsatsen

³⁴Apenes Vels arkiver, Brev fra Bolignevnden ved Kongsberg Vaabenfabrik, Kongsberg 23.12.27, Brev fra Bolignevnden ved Hærens Flyvemaskinfabrikk, Kjeller 03.03.28, Brev fra Apenes Vel, Horten 10.10.28

³⁵Apenes Vels arkiver, Skriv til Stortinget, Horten den 12.11.1923

³⁶Apenes Vels arkiver, protokoll/forhandlinger 15.08.28-29.01.69, Årsberetningen 1930-31

som kom til å forandre apenesbeboernes harde kår. Det ble tiden som kom til å løse de økonomiske bekymringene for funksjonærer og arbeidere.

Livet på Apenes slik man minnes det

Nybyggerperioder er aldri enkle perioder. Kommer en da ut for en økonomisk dyrtid, er det ikke til å stikke under en stol at mange mennesker vil måtte slite hardt for å holde hjulene i gang. Men etter motgang kommer medgang, og slik var det også på Apenes. En må også huske at de aller fleste hadde arbeid selv om mange knapt tjente til livets opphold. Men folk greide på sett og vis å overleve rundt om i de hundrede hjemmene. Og etterhvert grodde det opp et miljø som på en måte hadde slitt sammen under det samme åket i mange år. Kom disse menneskene så til å stå sammen i tykt og tynt i framtiden, og overlevde de nøden og trangboddheten?

Hverdagslivet på Apenes

Beboerne samarbeidet ofte om ulike gjøremål, og tok blant annet del i dugnadsarbeid her gjennom mange år. Og særlig under innflyttingen var det mye å gjøre. Husene måtte males både innvendig og utvendig. Like før påsken 1919 samlet så Kielland en stor del av apenesbeboerne for å snakke om husfargene. Det hadde seg nemlig slik at man ønsket å samarbeide om valg av husfarge. I møtet som ble holdt kom det fram at noen ønsket seg en ensartet farge, andre kvartalsmessig farge, mens atter andre ønsket egentlig å bestemme selv. Kielland selv ville at alle husene på Apenes skulle males i en kremgul farge, og så kunne fargene på vindskier og vinduskarmer varieres. Gjerdene skulle ha en gråfarge av hensyn til

støvplagene. Fargevalget harmonerte helt med det synet arkitekt Morgenstjerne selv hadde. Men man kunne ikke enes helt, så noen foreslo å trekke inn maler W. Erdmann. Han skulle nemlig “ha en egen evne til i en fart avgjøre hvilken farge som ville passe til omgivelsene”. Enden på visa ble så at alle ble “anmodet at først-kommende lørdag “ henge ut på husveggen den fargen de ønsket.”³⁷ Men hvilke fargekombinasjoner som endelig ble valgt, kan nok

Apenes sett mot nord. Kilde: Privat eie, Eivind Prues, Horten

dessverre bare husene selv fortelle om. Også opparbeidelsen av gårdsområdet førte til felles krafttak. Mange hadde jo dårlig råd, slik at de ikke hadde råd til gartner, så da tok folk i nærmiljøet spadene sine og møtte opp til dugnad. Selv etter krigen i 45 møtte folk opp med hakke og spade for å hjelpe en nabo som skulle planere eller grave ut for å bygge på.³⁸ Var det mye hageavfall som samlet seg stilte Apenes Vel opp, og det var kun regnvær som hindret et godt oppmøte da. Foreningen hadde også et fyrverkeri av en medlemsmasse som sørget for alt fra gratis utdeling av gjødning, forbedring av gatelys, opprydding av søppel, og hjelp til trengende. På 40-tallet startet også de årvisse sankthansfestene på Furusletta som folk minnes den dag i dag, selv om sankthans-festene etterhvert måtte vike for ny bebyggelse. Den gamle sankthansvisa fra 1950 vitner om det der står at ” folk de sier, det er siste gang at vi kan ha det moro på Furusletta vår”.³⁹

³⁷ Apenes Vels arkiver, protokoll/forhandlinger 29.04.1919

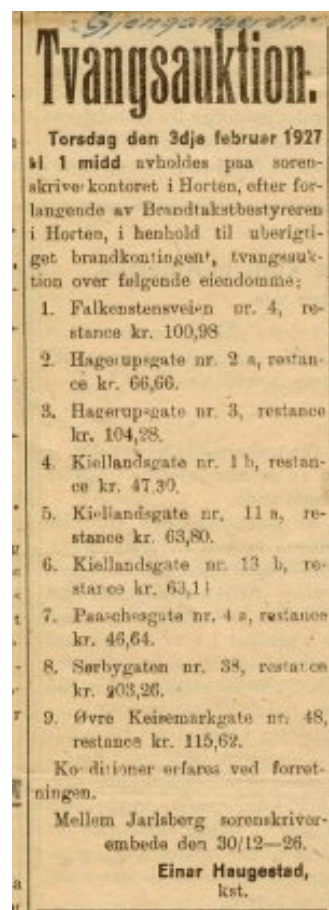
³⁸ Reidar Andersen og Arnt Bjerke, intervju 09.10.00

³⁹ Sang om St. Hans på furusletta 1950 av Karin & Mollikk

Mye av samholdet og fellesskapet ble nok skapt gjennom Apenes Velforening som opp gjennom årene greide å samle mange medlemmer som var veldig aktive og sterkt interessert i å skape et miljø her nede. Likevel var det ikke alle som tok like sterkt del i fellesbestrebelsene for Apenes. Noe som kan beskrives med de ordene som Reidar Gjessing avsluttet med i sin sang på 30-års festen for Vellet 1948. Mange hadde “slitt for felles sak, mens andre de har vandret rundt i ganske ro og mak”.⁴⁰ Det engasjementet som likevel ble vist satte spor etter seg. Det vitner den fellesskapstanken eldre beboere på Apenes fremdeles trekker fram den dag i dag når en snakker om livet her.

Turbulent tid

Økonomisk sett står perioden fra 1917 og fram til ca 45 som en turbulent tid. Huslån, husleier, matvarepriser, klespriser, brenselpriser og lønninger endret seg hele tiden. Lønna for en verftsarbeider svingte fra 50 øre timen i 1916 til 2 kroner og 8 øre i 1920 for så å gå ned til 1 krone og 16 øre i 1934.⁴¹ Det er klart at det skapte vansker for folk som hadde huslån som stort sett økte, og hvor mat- og brenselpriser hele tiden var høye. Tvangsauksjoner var ikke uvanlig, og ble også holdt på Apenes utover 20-tallet. I februar 27 ble det holdt tvangsauksjon over ni hus i Horten, hvorav syv av disse husene hørte til på Apenes.⁴² Hvorvidt disse familiene ble innkvartert privat eller i regi av fattigvæsenet vet jeg ikke. At tiden på mange måter var hard

⁴⁰Apenes Vels arkiver, utklipparkivet, En vellykket jubileumsfest i Apenes Vel lørdag 04.09.48

⁴¹Statistisk sentralbyrå, Timelønn i verkstedindustrien. 1910-1975.Kr

⁴²Gjengangeren, 04.01.1927, Tvangsauktion 03.01.27

viser tvangsauksjonene, men kan også beskrives ved en henvendelse Apenes Vel fikk på slutten av 20-tallet. En arbeiderfamilie på 10 medlemmer hadde pr. 1ste mars 1928 52 kroner pr uke i lønn. I tillegg fikk familien 10 kr. pr.uke i leieinntekter. Av dette måtte familien betale 25 kr. pr. uke til boliglån. Familien sto dermed igjen med 38 kr. pr uke, eller 152 kroner i måneden. Huseieren søkte om utsettelse på eiendomsskatten, men dette ble nektet, og gården ble satt på tvangsauksjon. Marinens Intendantur, på statens vegne, fikk tilslaget på 1000 kroner for huset! Hvor familien fikk husly vites ikke, men “fattigvæsenet” var kanskje neste stoppested for også denne familien.⁴³ Men også dyrtidstilleggene var viktige, og var av betydning for folk i flere tiår. Tillegget ble ofte brukt til å betale regninger og reddet mang en familie fra fattigdom.⁴⁴

Alltids en utvei

Familien Oddvik i Hagerupsgate 10 ble aldri offer for tvangssalgspøkelset. Men også de merket de høye prisene på alle livsnødvendige varer. Derfor stengte de ofte av et rom om vinteren når kulda grep om seg. Det var ofte den ene stuedelen som ble stående forlatt da, for som regel hadde ikke folk så mange andre rom å stenge. En må også huske på at selv om huseieren hadde både første og andre etasje, så måtte en ofte leie ut i andre etasje for å greie å betale avdragen på huset. Så det var ikke uvanlig at det bodde minst to familier på ett rom og kjøkken i de aller fleste bolighusene på Apenes. Og da kunne det bo opptil 5-6 personer i hver etasje.⁴⁵ John Løken, som har bodd på Apenes siden 26, sa at

John Løken med faren og broren Finn til høyre.
Kilde: Privat eie, John Løken, Horten

⁴³Apenes Vels arkiver, Skriv fra “Selvbygg med statslaan og Apenes Vel”, Horten den 2den juni 1928

⁴⁴Kirsten Danielsen, intervju 06.11.00

⁴⁵Roger Oddvik, intervju 24.09.00

hjemme hos dem bodde det en gang hele 15 stykker! Og var det behov for å spe litt ekstra på økonomien, hendte det at en leide ut et enkeltrom til to stykker hvor kun en gardin var skilleveggen mellom de som leide rommet. Så at det var trangt om saligheten kan neppe stikkes under en stol. Hvor folk sov kan en saktens lure på når en sammenligner med nåtiden. Senger til alle fantes ikke, så divanen var redningen for de fleste. Pengene en fikk ekstra når en leide ut kom godt med når en skulle handle mat. De høye matprisene spiste jo opp en stor del av budsjettet. En butikk ble også beskyldt for å ta overpriser og behandle kunden dårlig. I 1921 skrev kanoner Svendsen et brev til styret i Apenes Vel, der han klaget på betjeningen og de høye prisene i en butikk på Apenes. Han, ba dem undersøke forholdene og “kraftig gripe ind naar saken er undersøkt”.⁴⁶ Når det gjaldt betalingen var det alltid noen som betalte kontant, men det var vanlig å handle på bok. Selv for offiserer var det slik, for de hadde heller ikke god råd. Og så gjorde en opp en gang i måneden, og da gjaldt det å ha en stabil kundemasse som betalte det de skyldte. Arnt Bjerke hadde hørt at en familie som drev butikk kunne overleve på åtte faste kunder, men om folk handlet på bok og ikke betalte, skulle det ikke mye til før en butikk gikk over ende.

Det var ikke bare utleie som ble regnet som inntektskilde. Mange hadde en liten pram, sjekte eller motorbåt som de dro ut å fisket med rett ut på indre havn. Det var få som reiste særlig lenger ut. Det aller meste av fisken en fikk spiste en til middag, eller ga bort til de som ikke hadde båt, eller hadde skikkelig dårlig råd. Men noe ble solgt til konene i gata også. Så dette var en god attåtæring når nøden var der. Pengene en fikk ble imidlertid ikke bare brukt til mat og klær, men også til brennevin og fyll. Kunne en ikke fiske var kaninhold, og grønnsakhold også en utvei. Flere hadde saktens en gris også. Og i skogen, som gikk tvers utfor stuedøra,

⁴⁶Apenes Vels arkiver, protokoll/forhandlinger 28.01.21

kunne en finne urter til bruk i maten. Kvinnene arbeidet jo sjelden “ute” som jeg var inne på tidligere. De som oftest hadde fast jobb var ugifte kvinner som tok seg jobb utenfor hjemmet. Et eksempel er Åse Barth som jobbet som ekspeditrise før krigen.

Andre eide eller drev en liten butikk på “hjørnet”, som fru Hvidstens bakerforretningen i den gamle planteskolebygningen i Geddesgate 11 (se bildet), og kolonialhandelen og tobakksbutikken til Øvreland i Geddesgate 10 (se bildet). John Løken, som idag bor i Kiellandsgate 5b, var visegutt hos Øvreland, og leverte varer for butikken. Mange beboere kjøpte selvfølgelig varene sine her, men butikkene var dyre, så en havnet ofte oppe i

Over: Familien Ingebretsen utenfor kooperativet en gang på femtitallet. Familien bor i Larvik i dag. Damen på bildet er “Tulla”, søsteren til John Løken i Kiellandsgate. Kilde: Privat eie, John Løken, Horten

kolonialen til fru Kvardahl i Hagerupsgt.4. Seinere ble det Kooperativet som tok over på 40-tallet, eller begynnelsen på 50-tallet. Midt på 50-tallet ble så et nytt kooperativ bygget der den nåværende dyreklinikken ligger. Var du medlem her, og sparte på

Øverst: Bilde av to av de gamle, nå nedlagte, butikkene på Apenes. Huset til venstre er den gamle planteskolen som huset et bakeri. Huset til høyre er kolonialen til Øvreland. Kilde: Foto Gjengangeren, ukjent dato

kvitteringene, kunne du ved årsslutt få igjen 1-2 prosent av årets handlesum. Derfor var det populært å handle i denne forretningen.⁴⁷ Men for å spe på inntekten litt arbeidet også husmødre som syersker, eller vasket tøy, rullet duker, klær og lakener. Moren til dikteren Nathan Lund borte i Sjappabakken (Billesgate opp mot Falkenstensveien) var en av disse kvinnene. Hun tok ca 15 øre timen for strykearbeidet sitt (før krigen).

⁴⁷ John Løken og Torunn Løken, intervju 25.09.00, Roger Oddvik, intervju 26.09.00 og Kirsten Danielsen, intervju 06.11.00

Fru Andersen, også kalt ”Strykekona” i Riecksbakken, strøk klær, vasket og stivet snipper for ca 20-25 øre timen tidlig på 30-tallet.⁴⁸ Det var ofte militærfolk som skulle ha klærne stivet, vasket eller få påsydd nye striper eller knapper. Roger Oddvik forteller at knappene var særlig ettertraktet hos barna. Det hendte nemlig at det kunne bli en knapp til overs, og fikk en tak i en slik gullknapp banket en den flat og brukte den til å kaste på stikka med.⁴⁹ Enkelte laget også flisekurver som en kunne bruke til å ha klær og ved i. Harald ”Dundern”, -en kar som holdt til på Apenes, laget slike kurver. Ofte var det mennesker som hadde veldig dårlig råd, eller som ikke hadde noen muligheter til å tjene penger på annet vis som utførte slikt arbeid.⁵⁰ Som en ser var det mange som ordnet seg på en eller annen måte for å få endene til å møtes. Barna merket også de trange tidene godt, særlig når det gjaldt godteri. Det var nemlig sjelden vare. En karamell til ett øre kunne en få, og det hendte en kunne gå innom Alfred Berg for å kjøpe litt sjokolade. En gang fikk Roger Oddvik en bit sjokolade av gamle Berg, og det var ”stort” sa Roger, -for gamle Berg var kjent for å være litt gjerrig. Ellers var et av høydepunktene å få bli med mor til byen å få et glass melk med fløte.⁵¹ Så rom for de store utskeielser var det ikke. Det hang også sammen med at mange av familiene var barnerike slik at en ikke hadde råd til noe ”utenom”. Man ”visste å behandle krona si” som apenesgutten Arnt Bjerke sa da han beskrev omgangen med penger. Men det var ikke bare godteri barna hadde lite av. Klær var det også vanskelig med før 45. Nye klær var det ofte bare førstemann som fikk. Så ble klærne sydd om eller lappet for nummer to. Lappingen var noe som alle gjorde. Det var egentlig ikke så farlig å ha lappede klær bare de var rene, og lappen hadde rett farge. Men som Roger Oddvik sa, ”det kunne være litt flaut med en lapp, og noen ble også mobbet for det”. Det var selvfølgelig viktig å ha strømper og undertøy i orden også. Og når en

⁴⁸Arnt Bjerke og Reidar Andersen, intervju 09.10.00

⁴⁹Roger Oddvik, intervju 26.09.00

⁵⁰Arnt Bjerke, intervju 09.10.00

⁵¹John og Torunn Løken, intervju 25.09.00, og Reidar Andersen og Arnt Bjerke, intervju 09.10.00

kom hjem fra skolen måtte en skifte til andre klær for ikke å slite ut finklærne⁵² En “fikk ikke komme på skolen med revnete klær. På skolen skulle en være pen, og det var rett hjem å få klea av seg”, sa Bjerke.

Barna greide også å tjene noen slanter en gang i blant. Under krigen var tobakk veldig dyrt. Derfor plukket smågutter sigaretter etter tyskerne, la tobakken oppe i en gammel tobakkseske og solgte esken. Dette var jo ikke førsteklases tobakk, men skulle en kjøpe tobakk på “børsen”, under krigen måtte en gi opp i mot 25 kroner for en pakke. Når en så vet at en pakke Speed, Kaba eller Hobby kostet ca 40 øre før krigen, og Blå Premier (tobakk) kostet ca 55 øre skjønner en at en måtte ty til barnas tobakksblanding.⁵³

Som en ser var det mange måter å skaffe sårt tiltrengte kroner til klær og mat. Men om det likevel alltid var lite mat, sjelden eller aldri smør, og ofte bare ei tørr bødskorpe i matboksen på vei til jobben for noen, greide en få fram en festmiddag til store begivenheter. Et ungt ektepar som giftet seg tidlig på 40-tallet måtte ha gjester og middag. Middagen besto av spekesild og poteter med masse grønnsaker. Noen klaging på maten var det ikke, og alle ble mette.⁵⁴ Situasjonen var med andre ord ikke håpløs selv om ingrediensene var begrenset. Ellers var det lørdagskveldene som var avsatt til sosiale samvær, og da vanket det ferskt hjembakt brød med geitost på. For de som hadde råd.⁵⁵

⁵²Roger Oddvik, intervju 26.09.00

⁵³Arnt Bjerke og Reidar Andersen, intervju 09.10.00

⁵⁴Anonym informant (A1), intervju september 00,informanten er identisk med bruden

⁵⁵Kirsten Danielsen, intervju 06.11.00

Sosiale konflikter

De aller fleste en snakker med trekker fram de gode sidene ved livet på Apenes. Man minnes fellesskapet, naboer som alltid ga en hjelpend hånd, unger som en passet for hverandre og gavmildheten når noen ikke alltid hadde råd til middag. Men også andre sider ved livet dukker frem når gamle papirer kommer på bordet eller minnene kommer på gli.

Ser en på gamle bilder av Apenes oppdager en fort at det ikke var asfalt her på 30-tallet, så støvplagen som fulgte sommerstid var lenge en kilde til irritasjon på hele Apenes. Særlig for

de som hadde utgang til Falkenstensveien eller "Landeveien" ble plagene ekstra ille.

På Apenes ellers var det ikke mer enn en

6-7 biler før krigen, så støvplagene var

neppe like store der.⁵⁶ Falkenstensveien

var

innkjørselsåre til byen, og beboerne

mente at den store biltrafikken støvet ned og ødela frukttrærne og bærbuskene. De sendte en

klage til Distriktskommandoen, og ba dem gjøre noe med problemet. Men budsjettmessige

grunner førte til at det ikke ble gjort noe nå, så støvplagene kom til å være et

irritasjonsmoment til langt ut på 50-tallet.⁵⁷ At støvplagene var reelle er det ingen tvil om,

men den helt store trafikken var det neppe etter dagens målestokk. Det var nemlig ikke

registrert mer en 1048 motorvogner i distriktet i 1930.⁵⁸

På dette bildet fra 20- eller 30 tallet ser en at det kun er gruslagte gater på Apenes. Bildet er tatt fra Auberts plass. Kilde: Marinemuseets fotoarkiv

⁵⁶Roger Oddvik, intervju 26.09.00 og John Løken, intervju 25.09.00

⁵⁷Apenes Vels arkiver, Brev av 16.4.34 til Distriktskommandoen/ Brev av 20.03.34 fra Distriktskom.

⁵⁸Meddelelser fra vegdirektøren, Statens vegvesen i Vestfold, Oppgave pr. 31. des. 1930

Men også andre konflikter har eksistert på Apenes. Inga Gundersen eide på slutten av 20-tallet en kiosk i Billesgate nederst i Sjappabakken, og her holdt det ofte til en gjeng med barn og ungdommer på dagen og kveldstid. Det førte nok til en del høylydt prat og støy, skal en tro tyve av Apenes Vels medlemmer. De klaget nemlig til Distriktskommandoen over “uro og spektakkel”, og mente at sjenansen var såpass stor at de ønsket å fjerne kiosken. Men Distriktskommandoen fant ikke grunn til å fjerne den i første omgang hvis fru Gundersen sørget for at kiosken ikke “ medfører ulemper for strøkets beboere” i framtiden.⁵⁹ Plagene forsvant nok, for kiosken ble stående der i flere år. Også ved bussholdeplassen i skjæringen Billesgate og Paaskesgate var det litt støy og morellstjeling. Huseieren, eller ”Bygdekjempen” som de kalte han, ble svært arg på det og skal visstnok ha gitt en kraftig ørefik til en av “plageåndene”. Følgene av det var at noen gutter en sen kveld skjærte ned hele treet til ”Bygdekjempen”. Ungdommene hadde ellers sine feider med ”Baggerødgjengen”. Om det ikke var så ofte, så var det likevel et typisk trekk mellom bydelsungdom. Navn som “Trollkjerringa” og ”Spekkhugger’n” - visstnok fordi han var så sinna, tyder nok på at også apenesbeboerne hadde sine små og store konflikter med hverandre. Men det var kanskje “fylla” som førte til de mest tragiske sosiale konfliktene. ”Nils i hula”, som bodde i ei hytte på Bekkajordet, der Ola Nordmann ligger i dag, var alkoholiker og fillefrans som en kalte han. Men han var ingen farlig mann og levde i ”hula” på 50-tallet. ”Harald Dundern”, som vi nevnte tidligere, levde midt på 30-tallet oppe i ei granbarhytte i skogen der Hasselbakken ligger i dag. Han var også alkoholiker og visstnok skilt fra kona som bodde på Apenes. Også han ble en “fant”, men han var heller ikke farlig, selv om ungene ofte bare skula til han. Selv hadde han ikke råd til brennevin, så han drakk primussprit, “to blaff og en loff” som en sa.

⁵⁹Apenes Vels arkiver, Brev av 04.06.27 fra 1ste Sjømilitære Distriktskomando

Ellers gikk det på kvistlakk med salt. Salt hadde en i for å få skilt ut spriten. Man ristet på flaska for å få fram ”Jakob”. Det var den klumpen som ble liggende igjen etter ristingen. Hadde han ikke noe å drikke på, byttet han ofte til seg noe med litt hermetikk som han hadde fått fatt i. Alkoholismen førte han ut i fattigdom og nød, men for familien ble det også hardt. Mange andre tok også lett til en dram så fort muligheten var der. Og særlig etter at akkorden var utdelt på verftet, bar det fort opp til polet for å kjøpe “en dram”. Så dro en bort “til rota”, det var i Sølvkrona, og drakk og spilte seg blakke på poker. Så sant konene hadde muligheten, prøvde de å forhindre at mennene drakk opp akkorden. De møtte da ofte opp på arbeidsplassen for å ta hand om pengene.⁶⁰ Det reddet nok flere familier fra ytterligere nød. Dette var forhold som forsvant sakte men sikkert etter krigen. Andre sosiale konflikter som ikke var av så alvorlig karakter var forholdet mellom arbeiderne og offiserene. Det var et aldri så lite klasseskille her, selv om en ikke kan si at det føltes slik for alle. Noen kalte dog de høyere offisersfamiliene for snobben. Særlig offiserskvinnene var ofte fine på det. Men som det ble sagt, “vi fikk duppa dem ned etterhvert”.⁶¹ Ellers var det slik at offisersstripene betegnet graden av “finhet” i det sosiale miljøet her, men at de med den laveste offisersgraden, som løytnanter, ofte var finere i væremåten. Og det å være på hils med offiseren i nabohuset var heller ikke enhver forunt. Reidar Andersen, tidligere apenesgutt, kunne fortelle at en offiser de kjente kun hilste på familien hvis faren hans var tilstede. Faren var nemlig politimann, og det var jo akseptabelt. Og Arnt Bjerke ble akseptert i en offisersfamilie fordi faren selv hadde “to ringer” -overfurer var godt nok. Så omgangen med offiserene var liten på tretti tallet, “men det jevnet seg ut etterhvert”, og forskjell på offiserene var det jo også.⁶² Men opplevelsen av klasseskille var absolutt tilstede i en periode på Apenes før krigen.

⁶⁰ John og Torunn Løken, intervju 25.09.00

⁶¹ Anonym informant (A1), intervju september 00, sitat fra informanten

⁶² Roger Oddvik, intervju 24.09.10

Mot nye tider

-perioden fra 1945 til 1970

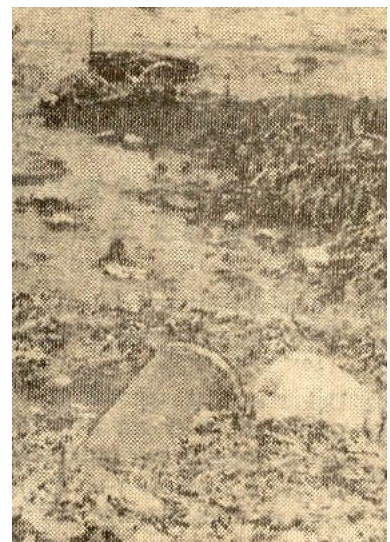
Etter krigen endret de økonomiske betingelsene seg. Selvfølgelig var det fremdeles hardt økonomisk, men den rene nøden som hersket før krigen, ble borte. Det ble stadig enklere å få arbeid også. “Alle fikk jobb”, sa John Løken og får støtte fra kona Torunn. Men om de økonomiske forholden ble bedre, dukket det opp andre ting. Selv om Apenes også etter krigen ble regnet som et fint boområde, var det skår i gleden over å bo her. Saker kunne splitte beboerne også. Søppeltømming på Apenes var et voksende problem som hadde sammenheng med manglende søppelfyllinger og utbyggingen av Horten generelt. I et brev som var ment som leserinnlegg i Gjengangeren, sies det at søppelspørsmålet i en årrekke har “været en kilde til spektakkel på Apenes”. Alle beboerne var heller ikke så nøye med tømmingen, og sendte gjerne barna med søppel for å slippe å gå selv, sier innsenderen. Innsenderen oppfordrer til slutt beboerne til å ta affære selv, slik at “idyllen” på Apenes ikke skal bli ødelagt.⁶³ Søppelproblemet kunne da også føre til at enkeltbeboere i sterkere grad enn andre fikk føle problemet på kroppen. Nettopp det kan en se ut av brevet som J. Gudem i Hagerupsgate 17 sendte til Vellet i 1949, der han meldte seg ut i protest mot Vellets “iverksetting” av søppeltømmingen på stranden i Hans Gudesgate den gang.⁶⁴ Men da kommunen ville legge søppelfyllingen for hele Horten på indre havn fra kanalen til Sælavika på slutten av 60-tallet, samlet beboerne seg, og det førte til mange krasse leserbrev i Gjengangeren høsten 67.⁶⁵ Men det hjalp lite. Søppelfyllingen langs stranda ble vedtatt 1967, og kom til å endre området

⁶³Apenes Vels arkiver. Udatert brev og anonym avsender.

⁶⁴Apenes Vels arkiver, brev til formannen i Apenes Vel fra J. Gudem 02.06.49

for all ettertid. Selv om en ikke bruker området som fyllplass for søppel i dag, er det fremdeles debatt om hva en skal gjøre med området.

Et annet stort problem var den dårlig kloakkløsning. Husene hadde ikke jo ikke septikktanker, så kloakken ble ført rett ut på strendene på indre havn. Gjengangeren hadde en artikkel om det februar 1964 . Man kan se at strenden ble sakte men sikkert mer og mer tilgriset, og saken opptok beboerne meget sterkt. Før hadde jo ungene kunnet vasse og kose seg ved strandkanten, men år med tilgrising førte ettehverv til at barna nå bare ble tilgriset hvis de tok en tur ned på stranda.⁶⁶ Det var ikke før pumpestasjonen på Falkensten ble bygget ca 1975 at kloakkproblemet ble løst. Fjerningen av kastanjetrærne i Hans Gudesgate i 51 var også en sak som vakte uenighet.⁶⁷ Hele Hans Gudesgate var beplantet med kastanjetrær som for noen kastet av seg for mye løv. Aleén var visstnok enestående der den sto i sin prakt under blomstringen, men hvert et blad falt for siste gang en dag tidlig på femti tallet.

Kloakkutslipp i Sælavika på 60-tallet. Foto. Gjengangeren

Men Apenes Vel jobbet aktivt med å holde apenesbeboerne sammen som en enhet i tiår framover, noe de årvisse sankthansfestene, juletreffene og saker av større og mindre betydning som de jobbet med, vitnet om. På slutten av 60-tallet begynte imidlertid festene å trekke mindre folk, og det var kanskje et tegn i tiden om at en epoke nå gikk mot slutten.⁶⁸ De årlige sankthansfestene ned mot furusletta ble også borte etterhvert som den nybebyggelsen

⁶⁵Gjengangeren 01.08.67

⁶⁶Apenes Vels arkiver, avisutklipparkivet, artikkelen er fra 1964, Apenes Vel har flere uløste saker gående.

⁶⁷Anonym informant (A2) og Kirsten Danielsen, intervju 05.11.00

⁶⁸Apenes Vels arkiver. Protokoll/Forhandlinger 15.08.28-29.01.69, Årsberetning 28.02.68

presset seg fram.⁶⁹ I sangen som ble skrevet til sankthansfesten på Furusletta i 1950 synger en ” at folk de sier, det er siste gang at vi kan ha det moro på Furusletta vår”. Det endret også forholdene på Apenes. Eldre beboere flyttet eller døde, og nye beboere ble visstnok ikke så sterkt innvolvert i fellessaker som tidligere generasjoner. Og selv om ikke vellet ble tyngdepunktet, var det så sent som 1968 hele 157 medlemmer som betalte årskontingenten. Det viser at apenesbeboerne hadde en slags fellesinteresse av å stå samlet. Tidligere og nåværende beboere sier også at sekstitallet fremdeles var en tid da dører kunne stå ulåst, og naboene kjente hverandre veldig godt. Men med sekstitallet kom også vår tids nye samfunn. Tiden da bussjåfør Olaf Johansen ropte etter passasjerene på “Bjerkes plass” var definitivt over.⁷⁰

Apenes var i endring.

Bevaringsverdig bydelsområde

Apenes hageby, en bevaringsverdig bydel

På dette bilde tatt fra andre etasje i Kiellandsgate 5b, kan en se at den nye femtitaltsbebyggelsen har tatt form ytterst til høyre på bildet. Det var jo også marinen som satte opp disse boligene fordi de igjen trengte boliger til arbeiderne ved verftet. Som en ser brøt stilen sterkt med den eldre bebyggelsen. Til venstre på bildet kan en se Hagerupsgate 1bygget ca 1917 eller 1918.

Kilde: Foto. John Løken

På femtitallet startet en ny utbyggingsperiode på Apenes. Også denne gangen var det marinen som ønsket boliger til arbeiderne, men mangelen på boliger førte til at boligbyggelagene også fikk bygge ut. Både i Hasselbakken og Kiellandsgate ble det bygget en rekke tidstypiske kasselignende to- og firemannsboliger som avvek sterkt fra den opprinnelige bebyggelsen. Videre utover på sekstitallet begynte huseiere så å skille ut tomter, og tiltettingen med nye

⁶⁹ Det var to furusletter som var samlingsted på Apenes. Det ene stedet lå nede mot Sælavika, og det andre lå

hustyper ble en del av det nye Apenes. I tillegg hadde nå en rekke huseiere begynt å bygge om og modernisere de gamle boligene, uten å ta hensyn til den særpregede arkitekturen. Beboerne tenkte mer på nye “praktiske” løsninger enn på å bygge videre på den stilarten som husene hadde. Det ble da også påpekt da kommunen gjorde en undersøkelse av området på slutten av syttitallet. “En del skjemmende tilfeller av ferdighusfabrikantenes og byggevarerfirmaenes gode tilbud preger derfor området i for stor grad”, kunne en lese i bygnings- og reguleringsvesenets undersøkelse i 1979. Utover på syttitallet hadde da også en del utbyggings- og moderniserings-saker blitt stoppet, eller måtte endres hvis de skulle bli godkjent. Bevaringstanken var med andre ord satt på dagsorden hos bygningsvesenet. En kom derfor fram til at en måtte prøve å få stoppet denne utviklingen, slik at området i størst mulig grad kunne beholde sin opprinnelige arkitektoniske særeegenhet.⁷¹ Bygningssjefen Ivar B. Bauck sendte derfor et forslag til reguleringsbestemmelser for bydelen til Fylkeskonservatoren i Vestfold. Det ble spesielt understreket at det var den antikvariske interessen, også i landssammenheng, som var grunnlaget for bevaringstanken.⁷² Fylkeskonservatoren, den gang Erling Eriksen, uttalte at området også måtte ta med seg Nedre Keisemark 27-31B. I tillegg ønsket han å en sterkere bevaring av vegetasjonen og trærne i området, løse sprosser måtte totalforbs og nyere bebyggelse måtte trekkes inn i bestemmelsene.⁷³ Disse tankene fikk gjennomslag i bygningsrådet, og Fylkemannen stadfestet bystyrets vedtak av 08.12. 1980.⁷⁴ Det kan se ut som om beboerne hilste planen velkommen, for det var kun en beboer i Nedre Keisemark som klaget på bestemmelsen. Han fant det “urimelig at store trær som er til

straks nord for Apenesgården.

⁷⁰ Fam. Bjerke bodde i Geddesgt. 17. Holdeplassen var rett utenfor kjøkkenvinduet, derav “Bjerkes” plass.

⁷¹Kommunearkivet i Borre, Bygningsarkivet, Registrering av eldre bebyggelse, Horten bygnings- og reguleringsvesen august 1979 s1,3 og 6

⁷²Kommunearkivet i Borre, Bygningsarkivet, ark. 511,Horten bygningsråd 19.02.80, sak nr. 52/80

⁷³Kommunearkivet i Borre, Bygningsarkivet, ark. 511,Brev til bygningssjefen i Horten, 02.05.80.

⁷⁴Kommunearkivet i Borre, Bygningsarkivet, ark. 504, Annonse i Gjengangeren, 05.05.81

sjenanse for beboerne skal beskyttes”. Klagen ble imidlertid ikke tatt til følge.⁷⁵ Slik ser en at bevaringsinteressen ikke har noen direkte sammenheng med leveforholdene eller hvordan beboerne gjennom tidene har opplevd Apenes. Den er i sterk grad preget av en lokal og nasjonal antikvarisk bevaringsverdi.

Følgene av bevaringsplanene

Reguleringsplanene er sterkt fundamentert i bevaringsånden fra den tidsepoken den gamle bebyggelsen på Apenes kom til i. Det gjennomsyrrer alle bestemmelsene i planen.

“Området er regulert til spesialområde for bevaring av eksisterende bebyggelse etter bygningslovens § 25.6”.⁷⁶

Denne firemannsboligen i Kiellandsgate 3abcd ble bare bygget her i Kiellandsgate. Boligen viser med all stolthet den arkitektoniske verdi som ligger i å bevare denne type bolig for ettertiden . Tegning av arkitektene Morgenstjerne & Eide. Kilde: Apenes, reg. av eldre bebyggelse.Reguleringsarkivet i Borre.

⁷⁵Kommunearkivet i Borre, Bygningsarkivet, ark. 511, Horten bygningsråd 23.10.80, sak nr. 335/80

⁷⁶Reguleringsbestemmelser for Apenes bevaringsområde, Horten kommune 10.04.81

Men da reguleringsplanene ble til så man også behovet hos beboerne for utvidelse av eksisterende gammel bebyggelse. Mange av husene var forholdsvis små, selv om de hadde to plan. De var sjelden større en 90 til 100 m², og hadde ikke bad.

Det tok man da også følgene av når bestemmelsene ble laget. I paragraf fem godkjenner en om- og påbygging hvis den opprinnelige stilen bevares. Men det påpekes at det skal tas hensyn til materialbruk og takform for å nevne noe. Også i de andre bestemmelsen har en tilpasset reglene slik at en kan kombinere endringer av nåværende bebyggelse med bevaringshensynet. Det skulle derfor ikke være vanskelig for huseierne å etterfølge de kravene bestemmelsene setter. Dessverre har det likevel vist seg at kommunen ved en rekke tilfeller etter at reguleringsbestemmelsene trådte i kraft har godkjent tilbygg, modernisering, adskillelse av tomter og nybygg som neppe har holdepunkter i reguleringsplanen. Bare en kort vandringstur på Apenes bekrefter inntrykket av det. Arnt Bjerke sa at “penheten er blitt borte, og at det har ødelagt mye av Apenes”. Mange kunne nikke annerkjennende til det utsagnet.

Framtiden for området

Den perioden Apenes er inne i nå preges av at gamle mennesker faller fra eller flytter av alderdomsmessige hensyn, og at nye kommer til. Noen kommer fra Oslo, andre fra Sandefjord. Og bakgrunnen for at folk flytter hit i dag er så forskjellige. Enkelte søker seg vekk fra storbymiljøet, andre har tilknytning på Apenes fra tidligere av, atter andre søker å flytte hit fordi bydelen fremdeles har et særpreg som virker tiltalende. Yrkesmessige det en helt annen fordeling enn for åtti år siden. Det er ikke lenger marineansatte som dominerer yrkestitlene.

En del av de nyere beboerne har også vist en spesiell interesse for å gjenskape boligen slik den var i sin opprinnelige form. En beboer i Aubertsgate ønsker å sette boligen tilbake til originalen, i Nedre Keiesmark 27b har eierne i en rekke år restaurert boligen. Huset har fått betegnelsen “Dragehuset” på grunn av de karateristiske dragehodene på mønene. Nedre

Keisemark 27, Granlien, fikk en gang en pris for den rehabiliteringen nåværende eiere foretok.

Også i Hans Gudesgate og i Hagerupsgate finnes eksempler på eiere som bevisst tar hensyn til den arkitektoniske verdi som ligger i å bevare husene slik de en gang var. Og i Kommandør Ottos gate 6 har huseierne dog tatt mål av originalvinduene i nummer 4, for å finne tilbake til det opprinnelige. Så det virker som om en liten forhistorisk bølge glir over Apenes igjen.

Kommunen har også sett nærmere på hva en kan gjøre med strandsonen fra Sælavika til indre havn ved kanalen. Og slik har den gamle søppelplassen igjen blitt aktuell, om ikke på samme måte som tidligere. Om disse forholdene ikke gjenskaper noen samlet fellesskapsfølelse som preget området i tidligere tider, bidrar det ihvertfall til å opprettholde bydelen som historisk interessant på andre måter. Apenes Vel lever også enda, og kanskje vil vellet en gang samle apenesbeboerne til felles saker igjen.

Etterord

Å søke å gjenskape fortiden fører til at en må foreta et utvalg av materiale, samtidig som en ikke får belyst alle sider like bra . Historien om Apenes kunne også vært mye lengre, og begrenses nesten bare av tidsbruken en har til disposisjon. På enkelte områder har da også deler av denne lokalhistoriske framstillingen måtte vike for episoder og emner som kunne vært dypere gjennomgått. Likevel håper jeg artikkelen kan vise at nærområdet byr på historie som har sin berettigelse, selv om ikke alle finner sin historie i denne omgang.

Trykte kilder og litteratur

Baggethun, Rolf: Horten -ferjestedet som ble marinestasjon s436-438. Horten 1960
Baggethun, Rolf: Langs gamle stier s171-174. Horten 1975
Beck, Johannes: Horten. Kort omrids af stedets historie s11ff. Kristiania 1909
Handbok for menige i marinen, 1919
Johnson, James H.: Urban geography s36-38. Oxford 1972
Klem, Wilhelm: Horten, våre gatenavn og litt byhistorie (hele heftet) Horten 1926
Mastberg, Eilef: Apenes Vel gjennom 50 år. Horten 1968

Andre trykte kilder

Statstjenestemannen nr. 3, 10. februar1935, 11. årgang s51, 53-56
Daggry, mandag 24.03.1924
Gjengangeren, 11.04.1917
Gjengangeren, 29.11.1917
Gjengangeren, 23.08.1921
Gjengangeren, 04.01.1927
Gjengangeren,01.08.1967
Gjengangeren, 10.01.1986
Tidens Tegn, fredag 07.03.1924
Statistisk årbok 2000, tabell 256: Timelønn i verkstedindustrien. 1910-1975. Kr

Utrykte kilder

**Apenes Vels arkiv. Arkivet er ikke satt i register eller registrert.
Løsarkivet**

Forhandlingsprotokoll for Apenes Vel 15.08.28-29.01.69, 03.07.1929
Brev fra Foreningerne Selvbygg med statslån og Apenes vel, Horten 02.06.1928
Brev fra Foreningen Selvbygg til Militærkomiteen, 1925 (udatert)
Grensetvistsak 1921(ikke datert)
Opgave over prisstigning og prisforskjel på forskjellige bygninger paa Apenes og i byen i byggeperioden 1917/18 og 1918/20
Opgave over eiere av hus på Apenes i Horten, Marinens Bygningsvæsen 18.06.1921
Brev fra Bolignevden ved Kongsberg Vaabenfabrik, 23.12.1927
Brev fra Bolignevden ved Hærens Flyvemaskinfabrikk, 03.03.1928
Brev fra Apenes Vel, 10.10.1928
Skriv til Stortinget fra Apens Vel, 12.11.1923
Forhandlingsprotokoll for Apenes Vel 15.08.28-29.01.69, Årsberetningen 30-31
Forhandlingsprotokoll for Apenes Vel (påbegynt 1918) 29.04.1919
Skriv fra Selvbygg med statslaan og Apenes Vel, Horten 02.06.1928
Forhandlingsprotokoll for Apenes Vel (påbegynt 1918) 28.01.1921
Brev til Distriktskommandoen 16.04.1934
Brev fra Distriktskommandoen 20.03.1934
Brev fra 1ste Sjømilitære Distriktskommandoen 04.06.1927
Udatert brev og anonym avsender (Oppfordring til å ta affære i søppelsak)
Brev til formannen i Apenes vel fra J. Gudem 02.06.1949

Forhandlingsprotokoll for Apenes Vel 15.08.28-29.10.69, Årsberetningen 28.02.68
Sankthans på Furusetta 1950, sang av Karin og Molli

Materiellprotokoll/avisutklipp

En vellykket jubileumsfest i Apenes Vel, 04.09.48 (artikkel)
Apenes Vel har flere uløste saker gående, 1964 (udatert artikkel)

Elektrisitetsverkets arkiv/Nettstasjonsarkivet Borre Energi (Tidligere Horten elektrisitetsverk)

Oversikt over kiosker og transformatorer pr 31.12.1962,

Kommunearkivet i Borre (Det sentrale arkivet) Bystyreprotokoller

Dok. 12, sak 29, 23.05.1913. Angaaende regulering på Apenesjordan
Dok. 12, sak 55, 06.08.1917. Angaaende regulering av Apenesjordan
Dok. 15, sak 65 s327, jfr vedtaket 08.10.1917. Erklæring ang. forandring av grensene
Dok. 17, sak 85 s363-364, 1917. Andr. fra bestyreren av Hortens arbeidsk. om lønsforhøielse.
Dok. 11, sak 62, 1923. Ang. boligbygging for familier som fattigvesenet må betale husleie for
Register over bestemmelser fattet i bystyret 1910-1920 og 1920-1930

Mandtallførerens arkiv

Mandtall for Horten Valgsgang 2den krets, s18 trykket 15.06.1900 og s25 trykket 1901

Reguleringsarkivet (Reg. arkivet)

Mappe H142 (Apenes)
Brev fra Det Kongelige Departement For De Offentlige Arbeider 22.09.13
Reguleringsbestemmelser, Hortens bygningsråd 10.06.1980, sak nr 206/80
Reguleringsplan over Horten, 25.05.83
Registrering av eldre bebyggelse, Horten bygnings- og reguleringsvesen, aug 1979 s 1, 3 og 6
Ark 511, sak 52/80
Ark 511, 02.05.1980
Ark 504, 05.05.1981
Ark 511, sak 335/80
Reguleringsbestemmelser for Apenes bevaringsområde, 10.04.81

Statens kartverk, Hønefoss (Tidligere Norges geografiske oppmåling)

Kart, 14B3. Horten 1822. Kart tegnet av ltn. Heyerdahl
Kart, Vestfoldmappe 30. Horten 1868
Kart, Vestfoldmappe 24. Fredriksværn 1832
Kart, Vestfoldmappe 24. Horten 1832

Kart, Vestfoldmappe 58. Horten 1913

Statistisk Sentralbyrå

Norges offisielle statistikk. Folketellingene for Apenes 1910 og 1920

Tønsberg Trafikkstasjon

Meddelser fra vegdirektøren. Registrerte motorkjøretøyer i Norge. Statens Vegvesen i Vestfold. Utgitt av teknisk etat.

Tabeller og diagrammer

Tabeller og diagrammer er systematisert etter sidetall

1. Oversikt over yrkessammensettingen på Apenes 1921 (tabell 1) s 13
Kilde: Apenes Vels arkiver, Opgave over eiere av hus på Apenes i Horten 1921
2. Eksempler på prisforskjeller på boliger i i Horten 1919-1920 (tabell 2) s 17
Kilde: Apenes Vels arkiver, Marinens Bygningsvæsen 10.03.21
3. Oversikt over matpriser og lønninger i perioden 1915-1941 (diagram 1) s 18
Kilde: Statistisk Sentralbyrå (SSB): Personlig forbruk, tabell 12.7
Kilde: Statistisk Årbok 2000 (SÅ): Timelønn i verkstedindustrien. Tabell 256.

Illustrasjoner

Fotografier, kart og andre illustrasjoner er systematisert etter sidetall. Kartutsnittene er satt i kursiv.

<i>Uregistrert reguleringskart over Apenes (Forside)</i>	
Billesgate. 10 og Geddesgt.7. Privat eie. Svein Thorkildsen, Horten	s 5
Karljohansvern, Marinemuseets fotoarkiv, ark 359.39-623.11	s 5
<i>Fredriksværn 1832</i>	s 6
<i>Horten 1832</i>	s 6
Marinens hovedverft sett fra Strandpromenaden. Postkort i privat eie, fam. Bjørnstad	s 7
Gammel kiosk (trafo) på Apenes 1962. Nettstasjonsarkivet til Horten elektrisitetsverk	s 8
Kielland, Marinemuseets fotoarkiv, ark 920F-920I	s 8
Hans Gudesgt. 5 (tidligere nr. 3). Privat eie, fam. Danielsen/Andersen	s 9
<i>Kart over grensene på Apenes</i>	s 10
Hus 1917-1919, Arkitektfirma Morgenstjerne & Eide, type B og I B/C, Reg. arkivet	s 12
Tabell 1, yrkessammensetting	
s 13	
Arbeidere ved torpedofabrikken på Krim 1934. Marinemuseets fotoarkiv K4439	s 14
Brev av 11. mars 1922. Bolignøden på Apenes	s 16
Tabell 2, Prissammenligning av boliger	s 17
Diagram 1, Matvareprisutvikling (øre/kg) og lønnsutvikling (øre) 1915-1941	s 18
Raufoss, eldre bebyggelse. Raufoss ammunisjonsfabrikker 1896-1946	s 24
s 20	
Apenes sett fra Billesgate mot nord. Postkort i privat eie, Eivind Preus, Horten	s 22
Notis over tvangsauksjoner. Gjengangeren 04.02.1927	s 23
Familien Løken i Kiellandsgate 5B. Privat eie, John og Torunn Løken, Horten	s 24
Bakeriet og Øvrelands kolonial. Foto, Gjengangeren, dato ukjent	s 26
Kooperativet i krysset Kiellandsgt./Hagerupsgt. Priv.eie, John og Torunn Løken, Horten	
s 26	
Apenes sett fra rundkjøringen ved Auberts plass, Marinemuseets fotoarkiv	
s 29	
Kloakktilgrising på stranda. Foto,. Gjengangere, dato ukjent	s 33
Apenes sett fra Kiellandsgate 5b. Privat eie, John og Torunn Løken, Horten	s 34
Kiellandsgate 3abcd, Arkitektfirmaet Morgenstjerne & Eide, type II, Reguleringsarkivets	37

Informanter

Andersen, Reidar f 1936, Skoggt. 12, Mellom Keisemark

Bjerke, Arnt, f. 1924, Langgt. 61, Horten

Danielsen, Kirsten, f. 1942, Laskenveien 12, Laskenlia Horten

Løken, John, f. 1925, Kiellandsgt. 5b, Apenes

Løken Torunn, f. 1932, Kiellandsgt. 5b, Apenes

Oddvik, Roger, f. 1925, Hagerupsgt. 10, Apenes

Anonym informant (A1)

Anonym informant (A2)